

DEN FÆRØISKE
ORNITHOLOGIS HISTORIE INDTIL AAR 1800
SUPPLEMENT
AF
FINN SALOMONSEN

Dette Supplement til den i D. O. F. T. sidste Aar publicerede Oversigt (1934, p. 79—114) indeholder dels nogle yderligere Bemærkninger angaaende Fortolkningen af visse af de gamle Navne, dels et Par Noter og Tilføjelser, men endelig ogsaa en hel Række nye Oplysninger.

Under Udarbejdelsen af den færøiske Ornithologis Historie følte jeg mig overbevist om, at jeg havde faaet alt med, idet baade Rigsarkivets, Universitetsbibliothekets og det Kongelige Bibliotheks Samlinger af færøiske Bøger og Haandskrifter var undersøgt. Selvfølgelig fandtes ogsaa andre Beskrivelser over Færøerne i større Værker; men de var andenhaands og støttede sig paa de Kilder, som ogsaa nævntes af mig. For Forstaaelsen af Færøernes Historie og særlig for Fugleforskningens Udvikling var disse selvfølgelig uden Værdi. Nu brændte som bekendt en stor Del af Universitetsbibliotheket i 1728 og mange gamle Haandskrifter, som kunde have givet værdifulde Oplysninger om Færøerne i hine Tider, blev derved tilintetgjort. Imidlertid findes der i et gammelt haandskrevet Atlas en Beskrivelse af Færøerne, som foruden at støtte sig paa de af mig omtalte Skrifter ogsaa nævner andre Haandskrifter, som nu er forsvundet. Paa denne indirekte Maade, faar vi Kendskab til to hidtil ukendte Haandskrifter med ornithologiske Oplysninger fra denne fjerne Tidsalder, den ene endog indeholdende en lang Fugleliste. Begge MSS maa være brændt i 1728. Gennem Opdagelsen af disse Skrifter ledtes jeg ind i en ny spændende Forskerfærd i de gamle Bøger, idet jeg udstrakte min Søgen efter ornithologiske Meddelelser fra Færøerne til alle dansk-norske topografiske Værker (altsaa ikke blot specifikt færøiske), og selvom Resultatet i det store og hele var ringe, lykkedes det dog at finde enkelte Oplysninger, af hvilke de ældste stammer fra 1592, og altsaa endog er ældre end HØJER's Beretninger; ældre Kilder end dem fra 1592 har

det ikke været muligt at finde. De tidligste førstehaands Meddelelser om Færøernes Fugle er derfor langt ældre end de tilsvarende danske og svenske¹, men naar knapt saa langt tilbage i Tiden som de norske, idet den første norske Fuglebeskrivelse af SCHÖNNEBÖL² gaar helt tilbage til 1591.

Foruden forskellige Smaanotitser om Navne o. s. v. skal altsaa omtales nogle nye Værker, som kaster Lys over den færøiske Ornithologis Historie. Disse hører alle til den Tidsalder, som jeg omtalte under Titlen »Fra Højer til Debes«. Fra tidligere Perioder har intet Nyt kunnet findes (saaledes heller ikke fra hele Middelalderen), men ogsaa fra den senere Tid (det 18. Aarhundrede) synes vor Viden udtømt med de ret faa Publikationer, som jeg omtalte; et enkelt Haandskrift, som dog ikke indeholder nævneværdigt ornithologisk Nyt, er imidlertid fundet i Thorshavn. Fra forskellige Sider er jeg blevet opfordret til at fortsætte denne Oversigt op til vore Dage. Jeg har ikke fulgt Henstillingen, idet Ornithologien i det 19. og 20. Aarhundrede ikke endnu kan gøre Krav paa nogen historisk Interesse, alle Publikationer er trykt og tilgængelige (omend ofte spredt i Tidsskrifter eller i Rejseskildringer); da Ornithologien fra omkring Aar 1800 konstituerede sig som særligt Fag er dens Udvikling fra denne Tid blot betinget af de videnskabelige Undersøgers Skrifter og kan ikke paa-regne nogen almen kulturhistorisk Interesse. Færøernes Ornithologi i det 19. Aarhundrede afviger endvidere ikke fra de andre europæiske Landes og kan alene derfor ikke gøre Krav paa den Opmærksomhed, som uvilkaarlig er knyttet til de forrige Aarhundreders første famlende Forsøg paa videnskabelige Beskrivelser. En Kompilation af Navne og Titler i Tidsrummet 1800—1935 har jeg imidlertid udarbejdet; den er publiceret i »Zoology of the Faroes« No. LXIV, »Aves«

¹ Her er dog ikke taget Hensyn til OLAF MAGNUS' store Værk *De Gestibus septentrionalibus* (Roma, 1555; udgivet 1909—26 af Michaelisgillet, Uppsala), som ogsaa indeholder enkelte, dog ikke altid lige troværdige, Meddelelser om nordiske Fugle.

² ERIK HANSEN SCHÖNNEBÖL: Een saare kort, doch sandru Beskrivelse om Loffothen, Vestraalen, Annenes, Röst och Væröen; tillsammanskriffuit 1591. MS, trykt i Det Kongelige norske Videnskabs-selskabs Skrifter i det 19. Aarhundrede, Bd. I, 1813—1817, nr. XIV, p. 449—486; om Fugle p. 460, 463—464, 466, 473—477.

pp. 10—20, hvortil Interesserede henvises; der er i dette Tidrum publiceret ikke mindre end 162 Skrifter, i hvilke der findes originale Meddelelser om Færøernes Fugle. I det følgende er Hovedafhandlingen, hvortil nedenstaaende er Supplement, overalt citeret som F.O.H.

F.O.H. p. 83:

I Citatet af SVABO omtales en Fugl med det besynderlige Navn »Krøekriskji«. I en Kronik i »Tingakrossur« den 19. Juni 1935, i hvilken Bibliotekar M. A. JACOBSEN anmelder F.O.H., er gjort opmærksom paa, at det skal hedde »Kvørkviskji«. Den i samme Citat omtalte »Bajusi« skal hedde »Bajnsi«.

F.O.H. p. 86:

Den af CLUSIUS (p. 368) beskrevne Fugl, som omtales under Navnet »Barufiard«, er af mig identificeret som Søkongen, *Alle alle*, idet jeg har kaldt en anden af CLUSIUS' Fugle (Stormfinck, p. 368) for den Lille Stormsvale. Som skildret (F.O.H. p. 86—87) kunde jeg ikke hverken ornithologisk eller lingvistisk komme Løsningen nærmere, end at Barufiard sandsynligvis var Søkongen. Nu skriver imidlertid Fru PETRA DJURHUUS (Thorshavn) i et Brev til mig følgende, der kaster et fuldstændigt nyt Lys over hele Spørgsmaalet: »Amtslæge J. ZACHARIASEN, der er født paa Fuglø og er et Par og halvtreds Aar gammel, fortæller mig, at i hans Barn-dom maatte *Procellaria pelagica* ikke nævnes ved sit rette Navn »drunnhvíti« naar Fiskerne var til Søs, men de kaldte den »bárufjarta«. De kender fra Litteraturen Færingernes Overtro, at forskellige Genstande ikke maatte nævnes ved deres rette Navn, naar man var paa Søen, men de gav dem et fingeret Navn.« Det er altsaa muligt, at de to Betegnelser »Barufiard« og »Stormfinck« i Virkeligheden gaar tilbage paa den samme Art, den Lille Stormsvale, *Hydrobates pelagicus*. Der var paa den anden Side intet mærkeligt i, at HØJER omtalte Søkongen, som jo ikke yngler paa Færøerne, men kun optræder som Vintergæst, saa udførligt og havde givet den et eget Navn, thi det samme gør han jo med andre ikke-ynglende Fugle, f. Eks. Stormfuglen, *Fulmarus glacialis*, og han tilføjer desuden selv, at han ikke ved, hvor de yngler (F.O.H. p. 87, Fodnote 1). For at godtgøre, hvor vanskeligt det er

at udtale sig, giver jeg nedenfor en Oversættelse af hans Beskrivelse af disse to Fugle, tilligemed den foranstaende og efterfølgende Art:

»Den tredie Klasse opstiller jeg for 3 Arter, som er forskellige af Form, men meget nær beslægtede, som varsler Storm og som strejfer om temmeligt langt ude paa Oceanet. Den største af dem, der er paa Størrelse med en middelstor Høne og af Form nogenlunde som en Falk, kaldes almindeligvis, men ikke særlig træffende Haffhest d. v. s. Havhest; den er overalt graa af Farve, hist og her forsynet med hvide Pletter, Næbbet er krumt ligesom en Rovfugls, men kortere. Ved dennes saavel som ved de to følgende Arters Tilsynekomst plejer Fiskerne at blive bange og søge mod Kysten saa hurtigt de kan, sikre paa, at en skadelig Storm er nær. Den næste kaldes Stormfinck; den er lidt større end en Spurv, graa over det hele uden Pletter, og Næbbet er temmelig tyndt. Man vilde snarere kalde denne »Pegasus« end den foregaaende, thi den kan løbe henover selve Bølgerne med en utrolig Fart af Fødderne, og man ser ikke uden Beundring, at den ligesom bæres af Stormen. Naar den i Skarer nærmer sig Søfolkene, er de Kyndige klar over, at Sejlene hurtigt skal trækkes ind. Den tredie Art Barufiard er paa Størrelse med en Spurv, renhvid under Brystet, sortagtig paa Vingerne, Ryggen og Halsen; Næbbet er ligeledes sort og temmelig bredt, Fødderne røde. Den udmærker sig ved at svømme ligesaa hurtigt som Stormfincken løber. Hvor disse tre Arter yngler, vides ikke. Som den fjerde opstiller jeg Skua, hvilken Fugl synes at tilhøre Ørneslægten, thi den svarer til denne baade i Kroppens vældige Størrelse og i sin Gridskhed. Den har et krumt, men ikke særligt bredt, Næb; Fjerene, der dækker Kroppen, er graa, kun den yderste Vingespids hvid; Fødderne er ligeledes graa. Den lever af Fisk, men den plager ogsaa Byttet fra enhver Slags Fugl paa den mest forbitrede Maade.«¹

¹ CLUSIUS, p. 368: »Tertia classe constituo tres species formâ discrepantes, at hoc genio valde affines, quod tempestatum prænuntiaæ, & in alto tantum oceano versantur.

Harum quæ magnitudine anteil, gallinam mediocrem magnitudine, formâ falconem utcumque æquat, vulgo Haffhest, hoc est, equus marinus non convenienter appellatur: cinericio est undique colore, maculis albis passim interstincta, rostro incurvo veluti falconis, sed breviori. Ad ejus, quemadmodum & duarum insequentium conspectum, echorrescere piscatores, & littora legere, quâ possunt celeritate, solent, certi tempestatem in propinquo esse noxiam.

Alterâ Stormfinck, passere paulo major, tota & hæc grisea est, sine maculis, rostro exili admodum, Pegasus præ superiore rectius dixeris; siquidem super ipsos fluctus incredibili pedum velocitate transcurrere, ac nimbi instar ferri non sine admiratione videas. Catervatim hæc si navigantibus appropinquet, deponenda esse subito vela, intelligentes norunt. — Tertius species Barufiard magnitudine passerii

Om den første af disse fire Arter er der ingen Tvivl, det er tydeligvis Stormfuglen, Mallemuken, *Fulmarus glacialis*. Der er ingen Grund til at benægte Rigtigheden af HØJER'S Angivelser om Færingernes Overtro, og det er da ejendommeligt at tænke paa, at Synet af en enkelt Stormfugl i den Grad kunde forskrække Fiskerne. Det viser, hvor sjælden en Gæst den da var ved de færøiske Kyster, modsat nu, hvor den yngler i Millionvis paa alle Øerne; Indvandringen til Færøerne fandt Sted i den første Trediedel af forrige Aarhundrede. Den fjerde Art, som omtales af HØJER er selvfølgelig Storkjoven, *Stercorarius skua*, hvad baade Navn og den udmærkede Beskrivelse viser. Forøvrigt modtog CLUSIUS selv et Skind af en færøisk »Skua« nedsendt af HØJER et halvt Aars Tid senere. Om dette Eksempel, af hvilket CLUSIUS har en god Illustration, skriver han følgende, som viser, at han er klar over, at denne Fugl er identisk med den tidligere af HØJER beskrevne Storkjove: »Endvidere modtog jeg sidst i December samme Aar, nemlig 1604, fra den samme HØJER en Skua, som minder om den i Færøfuglenes fjerde Klasse, optegnet i Brevet fra forrige Marts¹.« CLUSIUS' Beskrivelse er meget nøjagtig, han retter endog en Misforstaaelse i HØJER'S Brev: »De fire store Svingfjer er sorte, ikke med hvid Spids som HØJER skrev.«²

For at komme tilbage til Spørgsmaalet om »Stormfinck« contra »Barufiard«, saa vil ingen tvivle om, at den første skal være den Lille Stormsval; baade Beskrivelsen af den og den morsomme Sammenligning mellem dens elegante Løb henover Bølgerne og den vingede Hests Galop gennem Skyerne,

par, sub pectore candicans, in alis, dorsoque & collo nigricans, rostro item nigro & latiori nonnihil, pedibus rubris: natando velocissimam hæc se præstat, quantum Stormfinka discurrendo. Hæc tres species ubi jætum proferant, nescitur.

Quartum locum Skuæ tribuo, quæ avis aquilino generi videtur adnumeranda, siquidem & corporis mole & rapacitate illis respondet: rostrum habet curvum, sed non admodum latum, pennas corpus tegentes griseas, solâ alarum extremitate albicante; pedes item griseos. . . . Piscibus vescitur, sed & prædum in omne genus avium infensissime exercet.

¹ CLUSIUS, p. 369: »*Ceterum sub extremum Decembrem ejusdem anni, videlicet millesimi sexcentissimi quarti, ab eodem Hoiero skuam avem accipiebam, cujus in Farrensi avium Quarta classe memineral epistolâ Martio præcedente exarata.*«

² CLUSIUS, p. 369: »*Quatuor majores alarum pennæ remiges nigre, non albæ in extremitate, ut Hoierus adscripterat.*«

levner ingen anden Mulighed. Hvad endelig »Barufiard« angaar, saa tyder baade Beskrivelsen af den og Bemærkningen om dens Evne til at svømme paa¹, at det drejer sig om Søkongen; Misforstaaelsen med de røde Fødder har jeg tidligere omtalt (F.O.H. p. 86). Som yderligere Støtte for min Antagelse vil jeg nævne, at i den færøiske Ordbog staar som Synonym til fulkobbi (Søkongen) Betegnelsen bárafjertur², et Navn som uden Tvivl er identisk med eller i hvert Fald af samme Rod som »Barufiard«.

Det er givet, at hverken Mallemuken eller Søkongen paa HØJER's Tid ynglede paa Færøerne, og alt synes ogsaa at tyde paa, at heller ikke den Lille Stormsvalde ynglede der dengang, thi hvordan ellers forklare HØJER's Ord om, at man ikke ved, hvor den yngler, og hvorledes ellers forstaa dens Betydning som Stormvarsler? Hvis den ynglede paa Øerne og ofte blev iagttaget, vilde den jo ikke faa denne makabre Berømmelse, men vilde som f. Eks. Skraapen, den tredie færøiske Stormfugl, være indgaaet i Færingernes Bevidsthed som et almindeligt Led i Øernes Fugleliv. Hvis den Lille Stormsvalde dengang ynglede paa Færøerne saa udbredt som nu, kunde dens Ynglepladser ikke godt tænkes at være blevet overset af de naturinteresserede Færing. Mest sandsynligt er det derfor at antage, at den er indvandret til Færøerne i Slutningen af det 17. Aarhundrede; derpaa tyder ogsaa, at hverken DEBES, TARNOVIUS eller andre Forfattere nævner den (først 1764 opfører BRÜNNICH den fra Færøerne), mens f. Eks. en Fugl som Skraapen omtales af dem alle. Dette skyldes, kunde man indvende, at Skraapen havde økonomisk Betydning og derfor blev anset for værdigere til Omtale, men dertil maa svares, at ogsaa den Lille Stormsvalde i tidligere Tid spillede en vis Rolle for Færingerne. SVABO fortæller nemlig³, at de meget olieholdige Unger af den Lille Stormsvalde paa Myggenæs »i gamle Dage« blev indsamlet for om Vinteren at antændes og bruges som Lamper; denne Skik var dog allerede paa SVABOS Tid opgivet. Efter min Mening er altsaa den Lille Stormsvalde først ind-

¹ Som bekendt ses Stormsvalerne meget sjældent svømmende.

² M. A. JACOBSEN & CHR. MATRAS: Færøisk-Dansk Ordbog. Tórshavn, 1927, p. 19.

³ SVABO (F.O.H., p. 105, Fodnote 1), p. 6.

vandret til Færøerne i Slutningen af det 17. Aarhundrede og har maaske først nedsat sig paa Myggenæs (jfr. SVABO's Ord: »i gamle Dage«). — Det maa dog indrømmes, at denne Indvandringsteori staar for min egen Regning.

F. O. H. p. 87:

En anden af CLUSIUS' Arter, hvis Identificering volder betydelige Vanskeligheder, er hans »Brandgaas«. Beskrivelsen af den lyder saaledes: »Den næste Art, »Brandgaasen«, er lidt mindre end en Graagaas; dens Hoved er graat, Halsen omgivet af en rød Ring, Brystet er graat, Vingerne er som Halsen, Fødderne røde.«¹ Dette kan jo, som jeg allerede har bemærket (F. O. H. p. 87), ikke vel være Bramgaasen, men minder umiskendelig om Gravanden, saaledes som man muligvis kunde tænke sig, at Færingerne vilde beskrive den, naar de efter lang Tids Forløb overfor HØJER eller en anden Interesseret skulde genkalde sig dens Udseende efter Hukommelsen. Færingerne har da særligt fæstet sig ved dens mørke, mod den hvide Hals stærkt kontrasterende Hoved, det rødbrune Bælte om Forkroppen, det mørke Midtbryst, det rødbrune Parti paa Vingerne og de røde Fødder. Bemærkelsesværdigt er det endvidere, at Gravanden paa Island, hvor den ogsaa er en meget sjælden Gæst, kaldes »brandgæs«. Imidlertid hævder bl. a. en saa erfaren Fuglekender som H. C. MÜLLER, at det færøiske »brandgås« er Navnet paa Bramgaasen, *Branta leucopsis*, og det samme staar i JACOBSEN's og MATRAS' færøiske Ordbog. Paa en eller anden Maade maa der altsaa have fundet en Forveksling Sted².

Videre fortæller HØJER om denne Art og »Helsingegaasen«: »Disse Arter iagttages meget sjældent paa Færøerne og yngler der ikke, og hvorfra de kommer, og hvor de drager hen, er der ingen, der ved. Paa Grund af Overtro efter lang Erfaring er den

¹ CLUSIUS, p. 368: »*Altera species, Brandgaas, ansere silvestri paulo minor; caput illi griseum, collum rubro circulo cinctum, pectus griseum, alæ similiter & collum, pedes rubri.*«

² Ogsaa om det færøiske Navn »helsingagås« var der tidligere Uklarhed (se F. O. H., p. 103, Fodnote 3, og p. 109, Fodnote 1). Dette skyldes sandsynligvis det mærkelige Forhold, at Betegnelsen »Helsingegaas« paa Islandsk har skiftet Betydning; fra oprindelig at være Navnet paa Knortegaasen er det nu overført til Bramgaasen (»helsingt«).

Forestilling opstaaet, at hvergang de viste sig, var en Revolution nær forestaaende.¹

Hvad HØJER's sidste Bemærkning om Overtroen angaar, kan der tilføjes, at noget lignende gjaldt Gejrfuglen, om hvilken det ligeledes blev hævdet, at den kun viste sig, naar særlige Begivenheder forestod; saaledes saas den paa Island i stort Antal 1729, Aaret før Frederik den Fjerdes Død².

F. O. H. p. 89:

Samtidig med, at CLUSIUS offentliggjorde HØJER's Breve, udkom ogsaa et andet Bidrag til Kendskabet om Færøernes Fugle, ganske vist skrevet af en Mand, som ikke selv havde opholdt sig paa Færøerne og derfor ikke tidligere blev omtalt af mig. Nu viser det sig imidlertid, at der i dette Værk findes førstehaands Meddelelser om Færøerne, og af et senere (først i 1881 publiceret) Haandskrift fremgaar det, at Forfatteren, der var Nordmand, har haft Forbindelse med Folk, der har rejst paa Færøerne og haft naturhistoriske Interesser. Forbindelsen mellem Norge og Færøerne var paa denne Tid meget livlig, ja man kan godt sige, at saa godt som al Handel med Færøerne gik over Norge. Et norsk Handelsselskab, bestaaende af fire bergensiske Borgere fik nemlig 5. August 1597 Eneret til al Handel paa Færøerne. Bevillingen fornyedes til andre Bergensere i Tidens Løb indtil 1620, da det islandske Kompagni i København overtog Handelen³. Det er ogsaa i dette Tidsrum, at HØJER rejste paa Færøerne; som Læge i Bergen havde han, da denne By var Udgangspunktet for Handelen med Færøerne, ikke vanskeligt ved at komme derover. Om HØJER, hvis Betydning for Ornithologien er blevet fremhævet (F. O. H. pp. 84—89), vil jeg gerne citere følgende biografiske Notits:

¹ CLUSIUS, p. 368: *«Hæ species rarissime in Farris conspiciuntur, neque istic jeticant: unde autem veniant, & quo migrent, nemini cognitum. Superstitio autem ex longâ experientia nata est, hæ ubi apparuunt, mutationem magistratus imminere.»*

² JOHAN ANDERSSON: Nachrichten von Island, Grönland und der Strasse Davis, Frankfurt und Leipzig 1747; jfr. SCHIÖLER, Danmarks Fugle, Vol. 1, 1925, p. 24.

³ N. ANDERSEN: Færøerne 1600—1709. København 1895; pp. 5—28.

»Fra Stralsund var han i begyndelsen av 1590-aarene som ung læge kommet til Bergen, hvor han vistnok hadde slegt; ved siden av medicinen stelte han med botanik og ornitologi, men snart fik han desuten det personlige tillitshverv at styre med den norske arv efter Erik Rosenkrantz¹). I den anledning maatte han studere alskens odelsbrev og gamle dokumenter, og det var antagelig derigjennem han blev drevet ind i historiske forskninger. Han skapte sig efterhvert et betydelig privatbibliotek, og eide blandt andet henimod 40 større manuskripter angaaende Norges ældre og nyere historie; desværre gik det allermeste av denne værdifulde samling tapt, da Kjøbenhavns Universitetsbibliotek brændte i 1728.«²

HØJER synes endog selv at have været Skribent, men hans Haandskrifter eller Optegnelser er forsvundet.

Den Forfatter, der samtidigt med HØJER har givet os Kendskab til Færøernes Dyreliv, er den norske Præst PEDER CLAUSSØN FRIIS. Trods det, at hans Bøger blev trykt i Danmark, er han ret ukendt her, mens han i Norge først og fremmest mindes som Reformationens Indfører i Norge, som den norske Topografis Fader og endvidere som Optegner af de gamle Sagaer. PEDER CLAUSSØN, der levede 1545—1614, var Præst i Undal (og kaldes derfor ofte med Tilnavnet *Undalinus*) og samtidig Provst i Lister Len. Han opholdt sig hele Livet i sit Præstegæld, men vides dog at have været paa Besøg i flere norske Byer, bl. a. har han været i Bergen til Herredage og Hyldningsfester. Her kan han have truffet HØJER og faaet Meddelelser om Fugle o. a. af ham, men derom er dog intet bekendt. Den udførligste Biografi af PEDER CLAUSSØN er skrevet af Dr. GUSTAV STORM³.

Ingen af CLAUSSØN's Skrifter blev trykt i hans Levetid, og det Værk, hvori hans færøiske Meddelelser findes, blev først udgivet 1632. Denne Bog, hans »Norges Beskrivelse«⁴, er

¹ ERIK ROSENKRANTZ, Lensherre i Bergen, interesseret i Norges Historie.

² FRANCIS BULL og FREDRIK PAASCHE: Norsk Litteraturhistorie, Vol. II. Fra Reformationen til 1814. Oslo, 1928, p. 53.

³ PEDER CLAUSSØN FRIIS: Samlede Skrifter. Udgivne for den norske historiske Forening af Dr. Gustav Storm. Kria, 1881. — Biografien af CLAUSSØN udgør Indledningen.

⁴ PEDER CLAUSSØN FRIIS: Norriges oc omliggende Oers sandfærdige Bescriffuelse / Indholdendis huis vært er at vide / baade om Landsens oc Indbyggernis Leilighed oc vilkor / saavel i fordum tid / som nu i vore Dage. Kiøbenhaffn, 1632.

utvivlsomt hans Hovedværk; det blev sendt i MS til OLE WORM, der udgav det i København¹. Om Fuglelivet og Fuglefangsten paa Færøerne findes hos CLAUSSØN en Del Meddelelser. Beskrivelsen af Fuglefangsten er endnu ældre end den hos TARNOVIUS, og er saaledes den allerførste Beskrivelse deraf, men som det vil ses nedenfor, er den ret unøjagtig. Da CLAUSSØN ikke selv har været paa Færøerne er Spørgsmaalet, hvilke Kilder han har haft til disse Oplysninger, som saa givet er skrevet af en Mand, der har haft et godt Kendskab til Øerne. »Norges Beskrivelse« er skrevet omkring 1612—13, og man kunde derfor antage, at maaske HØJER havde meddelt CLAUSSØN de ornithologiske Oplysninger fra Færøerne. Desværre opgiver han intetsteds sine Kilder, og Spørgsmaalet vilde have været en stadig Gaade, hvis ikke Manuskriptet til Beskrivelsen af Færøerne blev fundet i det Kongelige Bibliothek af GUSTAV STORM for et halvt Hundrede Aar siden og publiceret — tilligemed andre Haandskrifter — i 1881². Med eet Slag opklares hermed hele Forholdet. STORM siger om det fundne Færømanuskript³ »og af Færøerne gives desuden en kort topografisk Beskrivelse, som Forf. har nedskrevet allerede i 1592 — vistnok i Stavanger — efter en færøisk Students Beretning«. Om denne Færing fortæller CLAUSSØN selv nærmere, idet han om Færøbeskrivelsen har tilføjet⁴: »Nogit mere om Færøes Leilighed. (Dette effterskreffne om Færøers Leilighed haffuer ieg antegnet efter en Studenters Beretning, som var fød paa Færøi, ved Naffn JACOB OUDENSØN, Anno 1592.)« Vi faar altsaa gennem CLAUSSØN's Beskrivelse Oplysninger om Fuglelivet paa Øerne i det 16. Aarhundrede, og det drejer sig sikkert her om den ældste Færøbeskrivelse som kendes og for Fuglenes Vedkommende om de første grove Forsøg paa videnskabelig Beskrivelse; kun Fuglekvadet (F.O.H., p. 81) maa antages at give Oplysninger fra en noget tidligere Tidsalder, men det drejer sig jo her om Digte ikke om navngivne Forfatteres troværdige Beskrivelser.

¹ H. EHRENCRON-MÜLLER: Forfatterlexicon omfattende Danmark, Norge og Island indtil 1814, Vol. II, p. 257, København, 1925. WORM nævnes dog intetsteds i CLAUSSØNS Bog.

² *l. c.*, p. 430—31 omhandler Fuglene.

³ *l. c.*, p. LXVII.

⁴ I Udgaven 1881, p. 427.

JACOB OUDENSØN fortæller følgende om de færøiske Fugle og deres Fangst¹:

»de bruge atskillige oc underlige maader til at tage Fugel met / stundum løbe de i Klippen met et Garn paa en lang Stage / oc sla Fuglene med / oc stundum henge de nogen unge Karle ud for Klippen i Lencker / som oc hafue Fuglegarn paa lange Stager / i Hænderne / oc naar Fulene komme en tid om dagen indflyendis aff Haffuit imellem Klipperne / da sla de dennem met Garnene / oc bryde halsen sønder paa dennem / oc kaste dennem saa ned paa vandet / saa ere der nogen met en Baad / som opfange dennem / oc hafue de stor Gaffn aff de Fiedre oc Duen som de sellie huert Aar.«

Dette synes nærmest at være en Beskrivelse af Lomviefangsten. OUDENSØN omtaler dernæst forskellige særligt ejendommelige Fugle:

»De fange der oc mange Graagies eller Vildgies om Sommeren / fordi / at naar Vildgaasen felder hendis Fiedre om Sommeren / da kand hun icke flye / oc hun kand icke ducke under Vandet / som andre Haffugle / saa kand en Bonde stundum faa vel 50 eller hundert vilde Gies udi en ferd.«

Han siger endvidere, at Fuglene tørres og senere efterhaanden fortæres. Han fortsætter:

»Blant mange slags Fugle ere der to slags besynderligen / den ene kaldis *Lyer* eller *Lye*² / oc er ofuermaade feed / det andet slags kaldis *Skrab*³ / oc hafuer hord oc tør Kiød / huilcket de tørcke oc bruge for Brød / fordi den menige Mand der i Landet / æder icke Brød / men Skierping (det er tørt Kiød oc tør Fisk) for brød / oc blifuer det alt tørcket i Vinden. Der komme ingen Ørne / Falcke eller Høge / uden et Slags Fugel / som de kalde *Tiujuen*⁴ / oc er en art lige som Fiskefalcken er / der ere sorte Rafne alt Sommeren igiennem / men brogede Rafne⁵ komme der om Slactetiden om Høsten / oc flye siden bort met

¹ Hos CLAUSSØN 1632, p. 151—52; hos STORM 1881, p. 430—31. Hos STORM er Stavemaaden ofte ændret, Skrivefejl rettet og hele Ord forandret for at faa en bedre Stil frem. Denne Fremgangsmaade er ikke fulgt her, men Haandskriftets oprindelige Stavemaade er bibeholdt. I det hele taget synes det mig noget misforstaaet at rette Stil under Citering af gamle Forfattere.

² *Lyer* er det samme som det nuværende »lirik«, Færingernes Navn for Skraapens Redeunge.

³ *Skrab*, d. v. s. »skrápur«, Færingernes Navn for Skraapen.

⁴ Et Navn for den Spidshalede Kjøve, *Stercorarius parasiticus*; jfr. norsk tyvjo. Om den interessante Sammenligning med »Fiskefalcken« (Fiskeørnen) se iøvrigt nedenfor, p. 93.

⁵ »De brogede Rafne« er selvfølgelig den hvidbrogede Mutant, som jo ikke uden Grund var Færingerne paafaldende (jfr. F.O.H., p. 90).

de andre / fordi alle Fugle flye der fra om Vinteren / uden *Maagen*¹ alleene / hand blifuer der baade Vinter oc Sommer.«

Ejendommelig er Bemærkningen, at de hvidbrogede Ravne kommer til Syne i Faarenes Slagtetid om Efteraaret (for at fortære Indvolde og andre bortkastede Levninger), mens de almindelige Ravne ses hele Sommeren. At begge Slags trækker bort (fra Øerne) om Vinteren har selvfølgelig intet paa sig, men man kan af Meddelelsen uddrage den Oplysning, at Ravnene førte en tilbagetrukken Tilværelse i Bjergene eller langs Kysterne og kun blev observeret i større Antal naar de lokkedes til under Slagtinger, samt endvidere, at de hvidbrogede Ravne ogsaa dengang optraadte i ringe Antal, i Forhold til de sorte Ravne, thi ellers vilde de selvfølgelig lige saa godt som de sorte blive set tilfældigt »alt Sommeren igiennem«. De vigtigste Oplysninger vi faar fra OUDENSØN's Optegnelser er altsaa for det første, at Graagæssene i stor Mængde ynglede paa Færøerne i Slutningen af det 16. Aarhundrede (sammenlign dermed F. O. H., p. 108, Fodnote 5), for det andet, at de udvoksede Skraaper var Genstand for Fangst², og for det tredie, at hvidbrogede Ravne ikke ualmindeligt optraadte mellem de sorte; desuden nævnes Kjøven og »Maagen« første Gang fra Færøerne.

Vi vilde maaske have kunnet faa yderligere Oplysninger om Færøernes Fugleliv i denne Tidsalder, idet PEDER CLAUSSEN har forfattet et større Skrift om Norges Dyreverden; dette Haandskrift er desværre brændt. Herom siger ERICH PONTOPPIDAN:

»Beklageligt er det, at de Norske Dyrs Historie, som velbemeldt Hr. Peder Clausen Undal skal have skrevet, længe siden *in MSS.* er omkommit, og det efter en god Mands muntlige Beretning, saaledes, at, da *Auctor* havde sendt den til sin Ven *Doct. M. Worm* i Kiøbenhavn,

¹ »Maagen« kan baade være Sølvmaagen, *Larus argentatus*, og Svartbagen, *Larus marinus*, som begge er Standfugle paa Færøerne.

² Senere vides kun Ungerne, Lirerne, at være fanget. Saaledes siger DEBES (p. 135): »Skraben selff tage de icke gierne / med mindre de den undertiden beskadige med Kraagen« (jfr. SVABO's »Lujri-kréukur«, F. O. H., p. 111, Fodnote 3); MÜLLER paastaar, at der endog skal have været en betydelig Mulkt for at dræbe den voksne Skraape »nemlig 1 Krone for hver Klo, som den har paa Födderne« (H. C. MÜLLER: Færøernes Fuglefauna med Bemærkninger om Fuglefangsten. Vid. Medd. nat. For., 1862, p. 62).

for at *emenderes* efter denne store *Physici* Indsigt, og omsider til Trykken at befordres laae den hos ham indtil hans Død, kom dernæst i *D. Th. Bartholini* Hænder og blev af denne taget ud paa hans Gaard Hagested i Siælland, hvor den ulykkelige Ilde-Brand, som for-tærede saa mange andre gode skrevne og trykte Bøger, ogsaa ødelagde dette *MSS.*«¹

En Afskrift af dette Haandskrift af CLAUSSØN er senere af Dr. GUSTAV STORM fundet i Det Kongelige Bibliothek, dog kun Fragmenter, for Fuglenes Vedkommende saaledes blot et Afsnit om Ørnen i Norge².

Af de øvrige i Danmark i denne Tid udkomne Topografier, som har Interesse i denne Forbindelse, indeholder ingen originale Meddelelser om Færøerne, som øjensynligt ikke har interesseret Forfatterne. NIELS SVANSØE³ omtaler slet ikke Færøerne, men har nogle Linier om Island og Grønland, IONA KOLDINGENSIS⁴ skildrer kun ganske kort Færøerne og nævner ingen Fugle, og heller ikke ARENT BERNTSEN⁵ siger noget Nyt om Færøerne, men henviser til CLAUSSØN.

Paa Grund af den Udbredelse CLAUSSØN's Værk fik, offentliggjorde JENS LAURITSSØN WOLFF en lille Snæs Aar efter en ny Norgesbeskrivelse, der ligesom CLAUSSØN's udkom i København⁶. WOLFF's Bog er dog i hvert Fald hvad Afsnittet om Færøerne angaar næsten en Afskrift efter CLAUSSØN. Kun

¹ ERICH PONTOPPIDAN: Det første Forsøg paa Norges Naturlige Historie, forestillende dette Kongeriges Luft, Grund, Fielde, Vande, Væxter, Metaller, Mineralier, Steen-Arter, Dyr, Fugle, Fiske og omsider Indbyggernes Naturel, samt Sædvaner og Leve-maade. Kiøbenhavn 1752. — Det ovenstaaende Citat stammer fra Fortalen, som er upagineret.

² GUSTAV STORM, 1881, *l. c.*, p. 122.

³ NIELS SVANSØE: Danmarks Beskrivelse forelaa kun i Haandskrift indtil SUHM udgav det (P. F. SUHM: Nye Samlinger til den Danske Historie. Vol. I. Kiøbenhavn, 1792, Hefte 7, p. 331). SVANSØE var Præst i Varde; hans Haandskrift tilhører en noget tidligere Periode; det er skrevet omkring 1550.

⁴ IONA KOLDINGENSIS: *Daniæ Descriptio Nova, insularum ac partium præcipuarvm, hvijs plagæ arcticæ Theatrum etc.* JON JENSEN KOLDING (IONA KOLDINGENSIS) var Præst i Kolding og døde 1609.

⁵ ARENT BERNTSEN: *Danmarckis oc Norgis Fructbar Herlighed.* Kiøbenhafn, 1656, p. 245. — ARENT BERNTSEN var Raadmand i Kiøbenhavn.

⁶ JENS LAURITSSØN WOLFF: *Norrigia Illustrata eller Norges med sine Underliggende Lande og Oers korte og sandfærdige Beskrivelse.* Kiøbenhavn, 1651.

Stavemaaden er forandret, nogle enkelte Vendinger forbedret. For Eksempel skriver han om de færøiske Fugle (der behandles pp. 198—200) følgende, der kan sammenlignes med det tilsvarende Citat fra CLAUSSØN ovenfor (p. 77): »om Sommeren fangis der mange Vild og Graagiæs / thi naar de fælde deris Feder / da kand de ey vel flyve eller dycke under Vandet som Ender eller Hav Fugle / og da kand man undertiden faa 50 til 100 Stycker paa en gang.« Ny er en Sætning p. 198: »der ere mange brogede / sorte og hvide Rafne / som om Vaaren og Sommeren gjør stor Skade paa de unge Lam.« Dette er tydelig nok taget fra CLAUSSØN's Ord om, at de brogede Ravne ses om Høsten, og WOLFF siger da ogsaa selv: »— de sorte Rafne sees Sommeren igennem / men om Høsten og Slagtertiden sees de brogede i Mængde / og naar den Tid er over / forføye de sig derfra tillige med de andre Fugle —«.

F.O.H. p. 93:

Under Omtalen af TARNOVIUS nævner jeg, at hans Haandskrift fra 1669 aldrig er udkommet; jeg har imidlertid oversat, at det i 1908 blev udgivet af JAKOB DAHL, der samtidig giver nogle biografiske Meddelelser om TARNOVIUS¹. Foruden det af mig nævnte Haandskrift (Gl. klg. Sml. 2892. 4°.) findes flere andre Afskrifter (Gl. klg. Sml. 2893, Ny klg. Sml. 1948, Ny klg. Sml. 1949). Alle er i Det Kongelige Bibliothek.

F.O.H. p. 97:

Jeg nævner, at DEBES' Bog 1757 blev oversat til Tysk. Jeg skal blot tilføje, at den blev udgivet af FR. CHR. PELT og under Navnet »Natürliche Historie der Inseln Färöe« dannede første Del af en Bog om Færøerne, hvis anden Del var THOR-MODUS TORFÆUS: »Geschichte der Thaten der Einwohner von den Inseln Färöe« (Kopenhagen und Leipzig 1757).

F.O.H. p. 99:

I Indledningen til JAKOB DAHL's Udgave af TARNOVIUS' Bog skriver han følgende:

»... á kgl. bíbliutekinum fekk eg hendir á eitt annað handskrift, einisi ein »Beskrivelse over Færøerne« (Kallske Saml. Nr. 273); men

¹ THOMAS TARNOVIUS: Færøers Beskrivelser, við einum fororði av JAKOB DAHL. Tórshavn, 1908.

hvörki navni á manningum, ið skriva hevir, ella árstalið er nevnt (i »Kataloginum« stendur um ár 1700); men hetta handskriftið tekur ofta til Peder Jacobsen Spjellerup, og sigir einastaðni, at skrift hansara finst á universitetsbibliutekinum.«¹

Foruden TARNOVIVS' Beskrivelse opdagede han altsaa et ukendt Haandskrift uden Forfatternavn eller Aarstal og i hvilken en vis PEDER JACOBSEN SPJELLERUP er nævnt. Kataloget over den KALL'ske Samling² paa Det Kongelige Bibliothek giver ikke nærmere Oplysninger; om Nr. 273 staaer kun »Beskrivelse over Færøerne«. Det eneste man kan uddrage af dette MS med Hensyn til dets Oprindelse er, at det maa være en Oversættelse af et latinsk Haandskrift, thi i Marginen findes ofte Ordene »*cfr. origin.*« eller »*obs: origin.*« eller latinske Udtryk for Ord i den danske Tekst, f. Eks. et Sted »*sinus angulosis oris*« for »Mundkrogene«. For Ornithologer er dette Haandskrift overordentlig interessant. Det niende Kapitel handler om »Fuglene paa Færøe« og fylder ialt ca. 12 Sider (MS er ikke pagineret). Inden jeg imidlertid gaar ind paa Haandskriftets Indhold, maa jeg give Løsningen paa Gaaden om Værkets Oprindelse. Jeg skal ikke her komme ind paa det besværlige Arbejde, der gik forud for dette Spørgsmaals Besvarelse, men straks gaa til Sagen. Det drejer sig om en anonym Oversættelse (til Dansk) af Afsnittet om Færøerne i det latinskskrevne »*Resenii Atlas Danicus*«, et Værk, der som saa mange andre af den Tids Arbejder havde den Lod ikke at blive trykt, og som endvidere under Branden 1728 for Størstedelen blev et Bytte for Ilden, ud af hvilken kun nogle fragmentariske Afskrifter reddedes. For at den ovenfor omtalte Færøebeskrivelses Tilblivelseshistorie skal forstaaes, er det nødvendigt med nogle Ord at omtale »*Atlas Danicus*« og dets Skaber, PEDER RESEN. PEDER HANSEN RESEN (1625—88) var Præsident i København og samtidig en berømt Jurist, Historiker og Topograf. »*Atlas Danicus*« var hans Hovedværk, men det saa desværre aldrig Dagens Lys, skønt de store Samlinger og MSS, som skulde danne Basis for Udgivelsen, for saa vidt var samlede, at en Kommission 1685 blev nedsat for at ordne dem; efter

¹ *l. c.*, p. VII.

² Bibliotheca Kalliana sive Index Librorum quo possidebat beatus Abrahamus Kall. Pars Ima, Havnæ 1822, p. XIX.

RESEN's Død blev hele den topografiske MS-Samling foræret til Universitetsbibliotheket, ved hvis Brand 1728 Størsteparten brændte.

»Endnu haves forskellige Afskrifter af Bearbejdelse og Afbildninger, og om end disse Rester af Resens storartede Arbejde er umistelige Skatte, kunne de langt fra erstatte Hovedværket med dets rige Indhold.«¹

Lykkeligvis er Afskrifter af Færøbeskrivelsen bevaret, endog i flere Eksemplarer. De følgende Haandskrifter indeholder RESEN's Færøbeskrivelse (ofte tilligemed andre Beskrivelser); de er alle skrevet paa Latin og fuldstændig identiske. De efterfølgende Betegnelser er Haandskrifternes Katalognumre i det Kongelige Bibliothek, hvori de alle er bevaret: Uldall, Fol., 186²; Gl. Kgl. Saml. Fol., 735b³; Ny Kgl. Saml. Fol., 1087⁴; Ny Kgl. Saml. Fol., 1088⁵; Thott, Fol., 990⁶; Ny Kgl. Saml. Fol., 1285⁷.

Disse forskellige Afskrifter er ikke skrevet af den samme Mand; man kan tydeligt se, at Skriften er forskellig i mange af dem. Til disse MSS kommer saa, som det syvende Afskrift, den danske Oversættelse (Kall, 273)⁸. Dens Overensstemmelse

¹ C. F. BRICKA: Dansk Biografisk Lexikon, XIV Bind. Kiøbenhavn, 1900, p. 15.

² Den bærer Navnet »P. J. RESENII, Atlas Danicus s. Descriptio Regni Daniae, continens tabulas accuratissimas Daniae geographicas, exhibens omnium Regni Daniae Arcium et civitatum praecipuorumq' Locorum Delineationes Ichonographicas et Icones, Origines, etc. Autore Petro Resenio, Hafniae 1688.« — Ialt 7 Bind. Vol. 3 hedder »Descriptio Monae, Bornholmiae & Insularum Faeroarum« (Moen, Bornholm og Færøerne).

³ Den bærer Navnet »Færöarum descriptio« (Kun Færøerne).

⁴ Den bærer Navnet »P. Resenii Faeroarum, Islandiae, Gronlandiae Descriptio« (Færøerne, Island og Grønland).

⁵ Den bærer Navnet »Descriptio Faeroarum, Islandiae et Gronlandiae, 1688« (Færøerne, Island og Grønland).

⁶ Den bærer Navnet »Resenii Insularum Faeroarum Descriptio« (Kun Færøerne).

⁷ Den bærer Navnet »Faeroearum descriptio Resenii« (Kun Færøerne). Dette MS er af ukendt Herkomst og er mærkeligt nok ikke nævnt i GIGAS' Fortegnelse (E. GIGAS, Katalog over Det Store Kongelige Bibliotheks Haandskrifter vedrørende Norden, særlig Danmark, 1903. Haandskrifter angaaende RESEN's Atlas staar Vol. I, pp. 152—157).

⁸ Heller ikke dette Haandskrift omtales i GIGAS' Katalog (*l. c.*).

med »*Atlas Danicus*« er fuldstændig, og jeg har Side for Side overbevist mig om Ligheden (for Fugleafschnittets Vedkommende). Som et Eksempel paa, at det drejer sig om en Oversættelse, gives her nogle Linier af Fuglebeskrivelsen.

Kall, Fol., 273:

»Den ellefte er *Svanen*, den kommer herhid om Foraaret, men bliver her ikke længe; thi naar de her har hvilet sig i en kort Tid, flyver de strax bort til andre lande.

Den tolvte er den, som kaldes *Sule*, en Fugl af maadelig Størrelse, blaagraae af Couleur, og skal være den samme, efter Debes beretning, som Götherne kalde *Gentelmand*.«

Uldall, Fol., 186:

»*Undecima* Cygnus sive Olor: *advenit vere sed non diu manet. Nam captata hic duntaxat brevi quite, protinus ad alias tendit terras.*

Duodecima est, quæ dicitur Sule, avis mediocriter magna, colore medio inter cæruleum et subnigrum: eritque eadem illa, sicut ait Debesius, quæ Scotis dicitur Gentelmand.«

Hvem der har foretaget denne Oversættelse og til hvilket Formaal den er gjort, er mig ikke bekendt. Det er sket ca. Aar 1700, altsaa kun kort Tid efter at den latinske Original er nedskrevet. RESEN's Beskrivelse af Færøerne er ret detailleret og det medfølgende Kort er topografisk slet ikke saa daarligt. Det er forøvrigt udarbejdet efter DEBES, idet det er næsten direkte kopieret efter Kortet i hans »*Faeroa et Faeroae Reserata*«, selvom det paa forskellige, men ret uvæsentlige Punkter afviger derfra.

I RESEN's Beskrivelse over de færøske Fugle omtales først de Fugle, som er skildret hos DEBES og som er opregnet i Listen F. O. H. pp. 98—99. I det latinske Haandskrift (Uldall, Fol. 186) er de beskrevet pp. 444—455. Der er ingen Grund til at gaa nærmere ind paa dette Afsnit, da det altsaa udelukkende støtter sig til DEBES' Beretning. De danske Navne hos DEBES er ofte latiniserede f. Eks. »Spurre-Høger« (DEBES p. 124) til »*Accipiter*« (Uldall 186, p. 444), »Ugler« (DEBES, p. 124) til »*Noctua*« (Uldall 186, p. 444) o. s. v. Ved Oversættelsen af RESEN's Tekst til Dansk (Kall, 273) er Navnene derfor ofte igen blevet forandrede, de ovennævnte to saaledes til »*Høgen*« og »*Natuglen*«. Ogsaa andre Steder er DEBES' Tekst noget forandret, f. Eks. nævner DEBES i sin udmærkede Beskrivelse af

Gejrfuglen (p. 130), at den, »hafver udi Hofvedet paa hver sin Side ofver Øyet en hvid rund Bricke saa stor som en half Rigsdaler / til at ansee ligesom to Brilller«. Dette er hos KALL 273 blevet til: »over Øjnene, hvor der sidder toe smaae hvide Brilller, saastor som en *Crone*, saa den seer ud, som den havde Brilller paa.« Som bekendt er en Rigsdaler to Kroner.

Efter Omtalen af de Fugle, som DEBES angiver fra Færøerne, skriver Forfatteren videre:

»Hidindtil har vi anført det, som Debes fortæller om de adskillige Slags Fugle, der findes paa Færøe; nu vil vi legge til det, som findes fortalt dels af den ubekjendte *Autor*, dels af *Peder Spiellerup*, dels af *Peder Clausen* eller *Peder Undal* i deres tilforn omnevnte Beskrivelser.«

De to Forfattere, hvis ornithologiske Beretninger RESEN's Medarbejdere sammen med CLAUSSØN's »Norges Beskrivelse«¹ lægger til Grund for det følgende, er altsaa dels PEDER SPJELLERUP, dels en »ukendt *Autor*«. Begges Manuskripter er nu forsvundet, sandsynligvis brændt i 1728. Om den første, navngivne Forfatter ved vi, at hans MS dengang opbevaredes paa Universitetsbibliotheket, thi i Beskrivelsen af Bordø siger RESEN (i Kall, 273): »*Peder Jacobsen Spiellerup* siger i hans skrevne Beskrivelse over Færøerne, som findes i Kiøbenhavn's *Academies Bibliothek* —«. Efter WIBERG's Præstehistorie skulde en vis PETER JACOBSEN SPJELLERUP have været Præst paa Nordstrømø $\frac{3}{2}$ 1665— $\frac{22}{5}$ 1667. ANDERSEN nævner ikke SPJELLERUP i sin Præstelige², da han ikke har kunnet finde hans Udnævnelse; han angiver som Præster paa Nordstrømø i dette Tidsrum JONAS MIKKELSEN (1650—66) og GREGERS HANSEN VARDE (1667—1704); SPJELLERUP har altsaa sandsynligvis virket som Hjelpepræst under JONAS MIKKELSEN's sidste Tid (fra 1665) og efter hans Død 1666 overtaget Kaldet til Afløsningen kom Aaret efter (1667). Han kan altsaa udmærket under eller efter sit Ophold heroppe have skrevet en Beskrivelse over Færøerne, som er blevet benyttet under

¹ PEDER CLAUSEN hos RESEN er nemlig identisk med den ovenfor omtalte PEDER CLAUSSØN FRIIS, der ofte bar Tilnavnet UNDALINUS, eller UNDAL, efter Navnet paa hans Hjemstavn (se ovenfor). Den Beskrivelse, der sigtes til hos RESEN er hans »Norges Beskrivelse«, hvis færøiske Afsnit er diskuteret ovenfor og altsaa ogsaa har dannet Grundlag for RESEN's Beskrivelse af Fuglelivet paa Færøerne.

² N. ANDERSEN, *l. c.*, p. 377.

Udarbejdelsen af RESEN's Atlas i 1680erne. Da den anden Forfatters, den »ukendte Autor«'s, Navn allerede dengang var forsvundet, er det selvfølgelig ikke nu muligt at faa det opsporet. Han nævnes flere Gange i »Kall, 273« og ogsaa hans MS maa dengang have været opbevaret i Universitetsbibliotheket, thi andetsteds (i Beskrivelsen af Store Dimon) siger RESEN: »— hvorfore den ubekjendte *Autor*, som har beskrevet Færøerne / hvilket *Manuscript* og giemmes paa Kiøbenhavns *Academies Bibliothek* / fortæller, —«.

Det følgende er en Gennemgang af de hos DEBES nævnte Arter, til hvilke RESEN paa Basis af CLAUSSØN, SPJELLERUP og den ukendte Forfatter er i Stand til at komme med visse Tilføjelser¹:

Kragerne (p. 455)	= Graakrage, <i>Corvus corone cornix</i> .
Hyblinger (p. 455)	= Storskarv, <i>Phalacrocorax carbo carbo</i> ² .
Stok-Ænder (p. 455)	= Stokand, <i>Anas platyrhyncha platyrhyncha</i> ³ .
Ravn (p. 455)	= Ravn, <i>Corvus corax varius</i> ⁴ .
Svartbag (p. 455)	= Svartbag, <i>Larus marinus</i> ⁵ .
Grællinger (p. 455)	= Sortegraa Ryle, <i>Calidris maritima maritima</i> ⁶ .
Skuen (p. 455)	= Storkjove, <i>Stercorarius skua skua</i> .

¹ Fuglenavnene er stavet som i Haandskriftet »Kall, 273«, og det samme gælder den ledsagende Tekst. Da dette Haandskrift imidlertid ikke er pagineret, henviser det udfor Navnene staaende Sidetal til det store latinske Haandskrift »Udall, Fol. 186«. Grunden, til at den danske Tekst er lagt til Grund for det følgende og ikke den latinske Original, er at spare Tid, thi selv om det voldte visse Vanskeligheder at læse den ret gnidrede gotiske Skrift i det danske MS, saa gik det dog hurtigere end at udarbejde en hel ny Oversættelse. Det danske Haandskrift (Kall, 273) og det latinske (Udall, Fol. 186) er jo, som vist ovenfor (p. 83), fuldstændig identiske.

² Om denne skriver RESEN: »Om Ænderne fortælle de« (d. v. s. SPJELLERUP, den ukendte Forfatter og CLAUSSØN), »at nogle af dem ere sorte paa Ryggen og hvide paa Brystet, og kaldes *Hiblinger* eller *Hyblinger*«. Storskarvens færøske Navn er »hiplingur«; de beskrevne Individuer er Storskarver i Ungedragt.

³ Betegnelsen »Stok-Ænder« har RESEN ikke fra DEBES, thi denne taler kun om »Ender og Duck-Ender«.

⁴ Om denne siger RESEN: »Om Ravnene fortælle de, at der er et Slags, som kaldes *Bunte-Ravne*, og at de bygge deres Rede paa Pynterne«. De »bunte« (brogede) Ravne er de hvidbrogede Mutanter.

⁵ »Strandmogen kalde Færingerne *Svartbag* det er: sort paa Ryggen.«

⁶ »Grællinger ere nogle graaagtige smaae Fugle, som ferdes i Hobetal paa Pynterne saavel som paa Havbredden.« Om »Grællinger«s Betydning jfr. F.O.H., p. 82, Fodnote 4.

Lunden (p. 456)	= Lunde, <i>Fratercula arctica grabae</i> .
Svalerne (p. 456)	= Sangsvane, <i>Cygnus cygnus islandicus</i> ¹ .
Sulen (p. 456)	= Sule, <i>Morus bassanus bassanus</i> .
Duerne (p. 457)	= Klippedue, <i>Columba livia livia</i> .

Nu følger Haandskriftets interessanteste Del, en Fugleliste baseret paa SPJELLERUP og den ukendte Forfatter, bringende de Arter, som DEBES ikke har nævnt. Her følger altsaa en lang Række Fugle, af hvilke de allerfleste nævnes første Gang fra Færøerne:

»De samme Skribentere mælde og om nogle Fugle, som DEBES reent har udeladt, blandt hvilke de følgende:

Rijden (p. 457)	= Ride, <i>Rissa tridactyla tridactyla</i> .
Skarfen (p. 457)	= Topskarv, <i>Phalacrocorax aristotelis aristotelis</i> ² .
Faum (p. 457)	= indeterminabelt ³ .
Avella (p. 457)	= Havlit, <i>Clangula hiemalis</i> ⁴ .
Skuren (p. 458)	= indeterminabelt ⁵ .
Heiren (p. 458)	= Fiskehejre, <i>Ardea cinerea cinerea</i> ⁶ .

¹ »Svaler« er ganske givet en fejlagtig Skrivemaade; der skal staa »Svaner«. Dette fremgaar tydeligt af RESEN's Beskrivelse: »Svalerne ere dels hvide, dels graae, komme ved St. Matthiæ Dag og saasart Sommeren er begyndt flyve de væk igien saaat de hverken gjøre Æg eller legge Unger ud her.« Ogsaa Beskrivelsen af Sulen viser, at det maa dreje sig om Svaner: »Sulen ligner Svalen meget i Couleur og Størrelse, dog med den Forskiæl, at den har et grønt Hoved og Vingerne ere sorte yderst i Enden; den har ikke heller saa lang en Hals som hiin.«

² Topskarvens Udseende og Yngleforhold beskrives hos RESEN rigtigt saaledes: »Skarfen, som har adskillige *Couleurer* paa Ryggen, er mørk paa Brystet og hvid under Bugen. Den legger 3 eller 4 Unger ud og det i de huule Steene paa Biergene.« Dens »adskillige *Couleurer*« hentyder til dens Metalfarver; dens hvide Bug viser, at yngre Fugle, som hos Storskarven (ovenfor), har været beskrevet.

³ Hvem dette Navn sigter til, har det ikke været mig muligt at afgøre. Den beskrives saaledes: »*Faum* er større end den ovennævnte Ternen; den kand flyve, men ikke gaae. Naar den skriger og flyver høyt og søger landet, er det Tegn til got Veyr, men naar den flyver om ved Havbredden, betyder det Regn.« Jfr. ogsaa Fuglekvadets *Jeûi*, som heller ikke var mulig at identificere, og om hvem SVABO fortæller, at den »tillegges den Egenskab at skriige højt over Husene« (i Citatet F.O.H., p. 83).

⁴ Havlitens færøske Navn er »øgvella«, og RESEN's »Avella« er givet en Forvanskning heraf. Desuden udelukker Beskrivelsen enhver Fejltagelse, f. Eks. staar der, at »Rumpen bestaar af 4 spidse Fiedre«.

⁵ Om denne siger RESEN blot »*Skuren*, en lille graae Fugl«, af hvilket intet kan udledes.

⁶ Om denne skriver RESEN blot: »*Heiren*, en bekendt Fugl.«

Fiske Mave (p. 458)	= Sølvmaage, <i>Larus argentatus argentatus</i> ¹ .
Terne (p. 458)	= Havterne, <i>Sterna macrura</i> .
Sprouve (p. 458)	= Smaaspove, <i>Numenius phaeopus islandicus</i> .
Tangsprouve (p. 458)	= Storspove, <i>Numenius arquata arquata</i> .
Den hvide Falk (p. 458)	= Sneugle, <i>Nyctea scandiaca</i> ² .
Graae Drossel (p. 458)	= Vindrossel, <i>Turdus musicus coburni</i> .
Spinkelede (p. 458)	= indeterminabelt ³ .
Steenstelve (p. 459)	= Digesmutte, <i>Oenanthe oenanthe schiöleri</i> .
Steelk (p. 459)	= ? Ryle, <i>Calidris alpina schinzi</i> ⁴ .
Laur (p. 459)	= Hjejle, <i>Charadrius apricarius altifrons</i> ⁵ .
Jadrekone (p. 459)	= ? Vandrikse, <i>Rallus aquaticus hibernans</i> ⁶ .
Myresnippe (p. 459)	= Horsegøg, <i>Capella gallinago faeroeensis</i> ⁷ .
Mordling eller Musebroder (p. 459)	= Gærdesmutte, <i>Troglodytes troglodytes borealis</i> ⁸ .

¹ Færingernes »fiskimási« er Sølvmaagen (jfr. F.O H., p. 119, Fodnote 6), og dermed stemmer ogsaa Beskrivelsen hos RESEN: »Fiske Mave, en blaae Fugl, hvied paa Brystet med et blaat Næb.« Om Navnet »Fiske Mave« se desuden nedenfor, p. 98.

² Sneuglen har ikke noget specielt Navn paa Færøsk; »den hvide Falk« er for saa vidt en træffende Betegnelse. Den beskrives saaledes: »Den hvide Falk er ohngefær saa stor som en Gaas, har saa loddne Fodder, at man ikke kand se dem for bare Haar. Undertiden findes her og hvide Falke med røde Spætter i.«

³ Dette Navn, der anføres uden nogen som helst Forklaring, er det ikke muligt at tyde.

⁴ »Steelk« hos RESEN er uden Tvivl det samme Ord som Færingernes »stelkur«, hvilket er Betegnelsen for Rødbenen, *Tringa totanus robusta*, men Beskrivelsen synes meget snarere at gælde den almindelige Ryle. RESEN beskriver den som følger: »Steelk, en lille graae spætted Fugl, har et langt Næb. Den sees ofte paa Marken«. Da Rylen omend faatalligt yngler paa Færøerne, mens Rødbenen kun ses paa Gennemrejse, synes RESEN's Ord at tage Sigte paa Rylen, men Beskrivelsen er iøvrigt for ubestemt til, at man kan træffe nogen Afgørelse.

⁵ RESEN beskriver denne saaledes: »Laur, en lille Fugl, blaaespætted paa Ryggen, har sorte Plætter paa Brystet. Den ligger 4 Æg ud«. Denne Beskrivelse kan næppe gælde andre end Hjejlen, og »Laur« skal sikkert være det færøske »láir« (udtales: laajir), som er Pluralis af »lógv« = Hjejle.

⁶ Denne beskrives saaledes: »Jadrekone, er ligesaastor som den Fugl Sprouve, har grøn- og blaaespættede Fiedre; har lange smalle Been, legger 3 eller 4 Æg ud, hvilket den skiuler med Græs, naar den gaaer af Reedets. Dette gælder sandsynligvis Vandrikxen, men Beskrivelsen er noget uklar; se iøvrigt nedenfor, p. 96.

⁷ RESEN omtaler den saaledes: »Myresnippe, en lille graae Fugl med et langt Næb; om Sommerenætterne skrider den som en Buk, naar Duggen falder eller det vil regne.«

⁸ »Mordling eller Musebroder er den mindste af alle Fuglene paa Færøe, og naar den synger sødt, betyder det Regn.«

Graae Tidelnik (p. 459) = Engpiber, *Anthus pratensis*, og Skær-
piber, *Anthus spinoletta kleinschmidtii*¹.
Vipstjert (p. 460) = Hvid Vipstjert, *Motacilla alba alba*².

Af disse 21 Arter er kun en nævnt tidligere, nemlig Riden, der omtales i TARNOVIUS' Haandskrift (F.O.H., p. 93), som imidlertid var Forfatterne af »*Atlas Danicus*« ukendt; af de 20 andre er 3 ubestemmelige og 2 usikre; man faar saaledes her Oplysninger om 15 sikre færøiske Fugle, de fleste med deres færøiske Navne, Arter som ellers først nævnes hos SVABO, Hundrede Aar senere. Skønt hverken OUDENSØN (1592), HØJER (1604), TARNOVIUS (1669) eller DEBES (1672) har anset det for Umagen værd at omtale andre end de større og mere ejendommelige Fugle, ved vi nu, at Befolkningen dengang har kendt og sondret imellem de forskellige Ynglefugle i deres Land og allerede da givet dem de Navne, som de endnu den Dag i Dag gaar under; heri ligger efter min Mening dette Haandskrifts største Betydning for Ornithologien³. Af sjældnere Arter er der egentlig ikke noget nyt at føje til det, der er sagt under DEBES og TARNOVIUS; det er de almindelige Arter, som oftest mindre Fugle, Former som Befolkningen kom ind paa Livet under deres daglige Arbejde i Udmarken, i Fuglebjergene eller langs Kysterne, som her er behandlet. Bemærkelsesværdig er det, at en sjælden Gæst som Sneuglen, en Vintergæst som Havlitten og en Trækfugl som Vipstjerten er blevet bemærket og beskrevet saa tydeligt, med Hensyntagen til deres særlige Kendemærker, at ingen Fejltagelse er mulig. Med denne lille Snes Arter og DEBES' ca. 30 Arter kan

¹ »Graae Tidelnik« er en Forvanskning af det færøiske »grátíflingur«, et Fællesnavn for Piberne, *Anthus*; jfr. F.O.H., p. 82, Fodnote 1. Den beskrives saaledes hos RESEN: »*Graae Tidelnik* er ikke meget større end Mordlingen; er mørkebrun af *couleur*. Naar den synger om Morgenen, betyder det got veyr: men naar den synger om Dagen, synger den i Flugten, ligesom Lerken.«

² »*Vipstjert* er sort paa Hovedet undtagen yderst derpaa, hvor den er hvid. Paa Brystet er den tildels sort, tildels blaa.«

³ Det er rimeligt at antage, at det ældgamle Fuglekvad, hvori mange af de hos RESEN nævnte Fugle allerede var anført, har haft en vis konserverende Indflydelse paa Navnene, idet Kvadet var almindelig kendt paa Færøerne og ofte foredraget. Sammenlign hermed den Indflydelse KJÆRBØLLING'S Bog (1852) havde for Udviklingen af bestemte, entydige danske Fuglenavne; helt stabile blev Forholdene ikke, mange af hans Navne er jo allerede nu forandrede.

siges, at vi fra det 17. Aarhundrede kender et lille Halvt-hundrede Fuglearter fra Færøerne. Til Sammenligning kan anføres, at SVABO i sin Liste 1783 (F.O.H., pp. 105—112) opregner 63 sikre (og enkelte usikre) Arter; at SVABO, som udarbejdede sit Værk paa samme Maade som de tidligere Forfattere, nemlig dels baseret paa egne Iagttagelser dels ved Hjælp af Færingernes Meddelelser om Fuglelivet, kunde føje saa mange nye Arter til Listen, skyldes hans Trang til at trænge i Dybden og give et Billede af Naturen paa Færøerne i alle dens Enkeltheder. Forøvrigt kan man selvfølgelig ikke umiddelbart sammenligne SVABO's videnskabeligt set stadig meget værdifulde Bøger med de hundrede Aar tidligere nedskrevne Haandskrifter, hvis Værdi nu kun er rent historisk. Det maa til Slut nævnes, at der i RESEN's MS omtales to Tamfugle fra Færøerne nemlig Høns og Gæs, og det kan i denne Forbindelse oplyses, at Tamænder sandsynligvis først indførtes i det 18. Aarhundrede, og Duer endda først i Slutningen af det 18. Aarhundrede¹.

Foruden RESEN's »*Atlas Danicus*« og dets Afskrifter findes i Det Kongelige Bibliothek et Haandskrift betitlet »Danmarks, Norges, Islands og Færøernes Beskrivelse« (Ny kgl. Sml., Fol. 371). Af Afsnittet om selve Danmark findes desuden et andet Afsnit (Thott. Fol. 690), som er dateret 1685. Dette Haandskrifts nærmere Historie, dets Forfatter, etc., har jeg ikke kunnet opspore. Paa Hovedbeskrivelsens (Ny kgl. Sml., Fol. 371) Titelblad staar »Udskrefvet efter Codex chartac: ex Bibliothecha Raasgaardiana No. 74. In. qvarto. T. Johnsen.« Selve dette Afskrift, som altsaa sandsynligvis er nedskrevet af en vis T. JOHNSEN, stammer fra SUHM's MS-Samling og Originalen opbevares altsaa i ROSTGAARD's Bibliothek, som nu findes paa Universitetsbibliotheket. En Undersøgelse af Originalen i Universitetsbibliotheket (som nu er betegnet som No. 30, 4° i ROSTGAARD's Katalog) giver ingen nærmere Oplysninger. De to Haandskrifter er ens, kun er Pagineringen forskellig. Det synes somom den latinske Original til disse Afskrifter er forsvundet; maaske drejer det sig her om en af de forkortede Udgaver af RESEN's Atlas, som han rent fore-

¹ I 1800 nævner LANDT (F.O.H., p. 113) at Duer »kun holdes af nogle faa Embedsmænd«.

løbig lod udfærdige netop i Aarene inden 1685. At det er fra denne Tid beviser ikke blot Aarstallet paa THOTT Fol. 690, men ogsaa Sproget og Stavemaaden i Haandskriftet. Bemærkningerne om Fuglelivet paa Færøerne synes absolut ikke at være Førstehaands, men bærer tydelige Spor af deres Ophavsmænd: DEBES og CLAUSSØN. Der staar p. 487 (471)¹ følgende:

»Gud hafver og velsignet dem til deris Grøde med landfugle, Snepper, Duer, Sterrer, og vandfugle, Ender, Teyster, Sulen een temmelig stor fugl, Aliker, og Lomvifven een temmelig stor Fugl², Duer at æde, i store ferske Søer nedflyder vildgies i største Mangfoldighed.«

Desuden beskrives Fangsten, dels paa Søfuglene i Fuglebjerne dels paa Gæssene. Om dette sidste staar der p. 496 (477):

»Om Sommeren fange de og mange Graagies, naar vildgaasen felder sine Fiedre, kand hun ikke flyve, kand eyheller dukke under vandet, som andre Haffugle, saa kand hver Bonde faa 50. eller 100. Graagies i een Fær.«³

Hvorledes altsaa end Oprindelsen er til dette Haandskrift, saa drejer det sig i hvert Fald om en »literær« Beskrivelse baseret paa de tidligere Skribenters Beretninger, og om noget nyt Bidrag til Færøernes Historie er her saaledes ikke Tale.

F. O. H. p. 100:

Fra det 18. Aarhundrede foreligger der nogle enkelte Haandskrifter omhandlende Færøerne, men med Undtagelse af et eneste omtaler ingen Fuglelivet paa Øerne⁴. Dette Haand-

¹ Første Sidetal henviser til Afskriftet Ny kgl. Sml. Fol. 371 (Kgl. Bibliothek); andet Sidetal (i Parentes) til Afskriftet No. 30, 4° i ROSTGAARD's Samling (Universitetsbibliothek).

² DEBES, *l. c.*, p. 138, skriver nøjagtig det samme: »Lomvifven er en temmelig stoer Fugl.«

³ OUDENSØN hos CLAUSSØN skriver nøjagtig det samme: »saa kand en Bonde stundum faa vel 50 eller hundert vilde Gies udi en ferd.«

⁴ Foruden nedennævnte BORN's Haandskrift drejer det sig om de to følgende (begge i det Kongelige Bibliothek): »Færøernes Beskrivelse uddraget af Landfogden paa Færøe J. F. Hammershaimbs Relation til Stiftsamtmanden«, etc. Kallske Samling Nr. 636, 4°. (Kun en Beskrivelse af Bygder og Sogne, ingen naturhistoriske Oplysninger). — »Underdanigst Beretning om det Arbeide og de Iagttagelser som bleve gjorde under min Nærværelse paa Færøerne i Aarene 1778 & 1779.« Ny kgl. Saml., Fol. 1286. (Omfangsrigt MS skrevet af Udsending, der skulde undersøge Forekomst af Kul og andre Mineraler paa Færøerne. Ingen naturhistoriske Oplysninger).

skrift var ganske ukendt for mig, men paa min Forespørgsel, om der i Thorshavns Bibliothek fandtes Haandskrifter af ornithologisk Interesse, gjorde Hr. Bibliothekar M. A. JACOBSEN mig opmærksom paa det, og var samtidig saa elskværdig at foretage en Afskrivning af Haandskriftet, som han sendte mig, hvorfor jeg ogsaa paa dette Sted vil bringe ham min hjerteligste Tak. Haandskriftet, der altsaa opbevares i Thorshavns Bibliothek, er forfattet af C. L. U. BORN. CHRISTIAN LUDVIG ULRICH BORN, som var født i Schwerin 1744 var Kommandant paa Færøerne 1782—96 og har givet en geografisk Beskrivelse af Færøerne og forfærdiget et Kort paa Basis af Opmaalinger, han har foretaget sammen med sin Søn¹.

BORN's MS er i Folio og fylder 52 Sider. Det indeholder forskellige Betragtninger over Forholdene paa Færøerne paa denne Tid og først og fremmest forskellige Forslag til at forbedre Indbyggernes Økonomi; for Ornithologiens Vedkommende har særlig visse Frednings- og Fangstforslag Interesse. Alt i alt giver Haandskriftet et værdifuldt Billede af den Tids Tilstande paa Øerne. Forfatteren blev inspireret til at nedskrive sine Bemærkninger ved at læse SVABO's Indberetninger (se F. O. H., p. 105). Herom skriver M. A. JACOBSEN (*in litt.*): »I 1789—90 var Born i København og havde da Lejlighed til at læse Svabos Indberetninger. Ved Gennemlæsningen nedskrev han sine Bemærkninger, som indeholdes i dette paa mange Maader meget interessante Manuskript, som nu findes her paa Biblioteket.« SVABO's Personlighed, hans videnskabelige Intellect, og hans store Kendskab til de økonomiske og naturhistoriske Forhold paa Færøerne, som ikke undgaar at gøre Indtryk paa Læseren af hans Skrifter, har uden Tvivl ogsaa imponeret den interesserede og oplyste BORN, som ivrigt applauderer SVABO's forskellige Forslag og Ideer, men som dog i sine Ræsonnementer ikke rigtigt formaar at hæve sig op over den lidt smaatskaarne og ensidigt materielle Betragtningmaade, som var typisk for Tidsaanden i den sidste Halvdel af det 18. Aarhundrede.

Her er ikke Stedet at komme nærmere ind paa BORN's

¹ En Biografi af BORN er publiceret af CHR. HELLSKOV i hans Afhandling: Kommandanter paa Færøerne 1632—1865, Personalhistorisk Tidsskrift, syvende Række, 3die Bind, 39te Aargang, 1919, p. 88.

omfangsrige Betragtninger, hvori der for Ornithologiens Historie — *sensu stricto* — ikke er noget egentlig nyt; kun et Par enkelte af hans Bemærkninger skal fremdrages. I Anledning af SVABO's Beskrivelse af en færøisk Provsts Forsøg paa at frede og udnytte en Ederfuglekoloni paa Østerø skriver han:

»Det er mig meget kiert, at Hrr. Svaboe, hvad Ederfuglens Forfølgelse og Fredning betrefter, tænker som ieg. — Tænke vi dog alle et, naar vi tænke rett! Paa hvor mange Stæder i Færøe, var der ikke Leilighed til, at kunde *imitere* Provsten, med Ederfuglens Fredning og Tamgiørelse, og hvad kunde man ikke med Tiden vente for en betydelig Fordeel af den herlige Duun!«

Længere nede siger han:

»Alt Skyden i Fuglebjergene og derunder, samt paa de Stæder hvor Æderfuglen søger til burdte strengeligen forbydes. — Her burdte Selhunden ogsaa være frie for Skud, for ikke at skremme Fuglen. — Ieg er aldeles af Hr. Svabos Meening, at Æderfugle i visse Maader kunde giøres tamme.«

Forbud mod Skydning i Nærheden af Fuglebjergene synes selvindlysende og haandhæves i vore Dage strengt. Ogsaa et andet Fredningsforslag fremkommer han med:

»Svaner og Vildgiæs maatte saa længe i Færøe erklæres for Høivilt, og fredlyses, indtil de bygge og blive hos os, ligesom i Island og andre Stæder.«

Der skulde gaa halvtredie Hundrede Aar før denne Fredning fandt Sted; først i den færøiske Jagtlov 1928¹, som stadigt gælder, er Svaner og Gæs totalfredede.

Til Slut et interessant Navnespørgsmaal. Om Kjovent, der af SVABO kaldtes Kjógvi, skriver BORN:

»Kjógvi skal nok være *Tiauen*, som man almindelig kalder den der, forfølger og jager den arme Rider og Tærnen saa længe, indtil den kaster op, hvad den nyelig har fanget, som Tiauen, snapper i Faldet og æder det.«

Det synes altsaa somom denne Fugl gennem Tiderne har haft to færøiske Navne. Det oprindelige Navn er Kjógvi (f. Eks. Fuglevisens Kjeûi; F.O.H., p. 82), og det er ogsaa det, som nu til Dags bruges til at betegne Kjovent. Men i det 17.—18. Aarhundrede hører vi Betegnelsen »Tyven«, (Tiufuen

¹ Lov om Jagt, Fuglefangst m. m. for Færøerne, 1928-Nr. 101. København.

(CLAUSSØN), Tyfven (DEBES)), hvilket kunde skyldes en Paa-virkning fra Norge, hvor Kjovent hedder »tyvjo«, idet jo i denne Epoke dels Skibsfarten med Norge til Tider var livlig, dels Søfolkene ogsaa paa danske Skibe ofte var norske. Sagen er imidlertid mere indviklet. DEBES giver den følgende Forklaring af Navnet: »Truen eller Tyfven saaledis kaldet / fordi hand truer oc stæler Madden fra andre Fugle« (p. 131), men i Virkeligheden har Ordet maaske slet ikke denne Oprindelse, men er af samme Rod som Kjógvi, hvis Udtale i Tidens Løb er blevet forvansket. Uden Tvivl kommer Ordet Kjógvi af det oldnordiske »gjóðr«, som forekommer i Eddaerne som Betegnelse for alle Rovfugle¹. Det har dog særligt været Kjovent, man har tænkt paa, thi i Norge var »gjóðr« i lang Tid Betegnelsen for Fiskeørnen, *Pandion haliaëtus*, altsaa en Fugl, som i Farvetegning lignede Kjovent og ligesom denne var knyttet til Vandet. Endnu i SCHAANNING'S Bog om norske Fugle (1916)² staar som norske Lokalnavne for Fiskeørnen: gjodr, fiskegjod, fiskejo, jo, fiskefalk³.

I Norge udtales »gjod« som jod, jo eller jö⁴, og hermed er Forbindelsen mellem »gjóðr« og den nynorske Betegnelse for Kjovent »jo« fuldstændig. Paa Island er Navnet bevaret som »kjói« og færøisk altsaa »kjógvi«. Imidlertid veksler i de norrøne Sprog K og T (foran j); f. Eks. kan det norske »tyv-jo« (i ældre Litteratur) baade staves Tjuve-Jo og Kyv-Jo, og paa færøisk stavedes »kjógvi« tidligere Tjói⁵, Tjovi⁶, Tjoggvi⁷ eller Tjegvi⁸, idet man nedskrev Navnet, som man hørte det udtalt. Fra Udtalen »tjói« — der altsaa direkte skulde nedstamme fra »gjóðr« — og til BORN'S »Tiauf«, der skulde betyde »Tyv«, er

¹ B. HANTSCH: Beitrag zur Kenntniss der Vogelwelt Islands. Berlin, 1905, p. 4.

² H. T. L. SCHAANNING: Norges Fuglefauna. Kria, 1916, p. 136.

³ Jfr. her OUDENSØN'S Bemærkning hos CLAUSSØN, omtalt ovenfor, at »Tiufuen er en art lige som Fiskefalcken er«; her sammenlignes de to Fugle altsaa direkte.

⁴ B. GRØNDAL: Isländische Vogelnamen. Ornith., Vol. III, 1887, p. 600.

⁵ HANTSCH, *l. c.*, p. 131.

⁶ F. FABER: Ueber das Leben der hochnordischen Vögel, Leipzig 1826, p. 321 B.

⁷ HANTSCH, *l. c.*, p. 131.

⁸ H. C. MÜLLER: Færøernes Fuglefauna med Bemærkninger om Fuglefangsten. Vid. Medd. nat. For., 1862, p. 64.

der ikke noget langt Spring. Tyv hedder paa Norsk tjuv (tjov, kjov), paa oldnordisk þjófr, og man kommer da til den besynderlige Slutning, at Navnet kjógvi (Kjove) baade kan være opstaaet af »gjóðr« og sandsynligvis være en Lydefterligning, og af »þjófr« og betyde en Tyv hentydende til Fuglens Levevis (nemlig at den ernærer sig ved at stjæle Byttet fra andre Fugle). GRØNDAL¹ mener, at det sidste (Oprindelsen af »Tyv«) er Tilfældet, jeg derimod synes, at det første er det sandsynligste. Naar det nemlig erindres, at det nynorske »joc« direkte stammer fra »gjóðr« (bevist gennem Fiskeørnens gamle Navn), maa det efter min Mening være dette Ord »kjógvi« er opstaaet af; Betydningen »Tyv« er efterhaanden opstaaet ved, at Folkeetymologien senere, paa Grund af at Ordets oprindelige Betydning var gaaet tabt, prøvede at lægge en ny Mening i det, og derfor afledte »kjógvi« af Betegnelsen »Tyv«, idet disse Ord paa de norrøne Sprog næsten er homofone, og »kjógvi« skulde saaledes meget træffende illustrere Kjøvernes Levevis². Det norske »tyvjo« er altsaa ingen Pleonasm, og Forstavelsen »Tyv« stammer maaske fra islandsk-færøisk Indflydelse, eller omvendt kan — som ovenfor nævnt — den færøiske »Over-sættelse« af Ordet kjógvi som »Tyv« skyldes Indflydelse fra Norge; det er her vanskeligt at holde Aarsag og Virkning ude fra hinanden. Et er imidlertid givet: Ordet kjógvi maa afledes af »gjóðr« og har selv intet med Ordet Tyv (eller »þjófr«) at gøre.

F.O.H. p. 106;

Den »S. M. HOLM«, som har udført Farvetegningerne i SVABO'S Indberetninger er, efter hvad Bibliotekar M. A. JACOBSEN venligst meddeler mig, Islænderen SÆMUNDUR MAGNÚSSON HOLM, der levede 1749—1821. Nærmere Oplysninger om ham findes i: ÞORVALDUR THORODDSEN: Landfræðisaga Íslands, Vol. 3, p. 113—120.

¹ *l. c.*, p. 600.

² Mærkeligt er, at den samme Udvikling, men ganske uafhængigt af ovenstaaende, ogsaa har fundet Sted hos Fiskeørnen. Denne, der paa Svensk hedder »fiskgjus« (ogsaa »gjuse« og »fiskgös«), et Ord, der selvfølgelig er af samme Rod som Fuglens norske Navn »fiskegjod«, bliver i Småland benævnt »fisktjuf« (JÄGERSKIÖLD & KOLTHOFF: Nordens Fåglar, 1926, p. 189). Ogsaa her er altsaa det oprindelige »gjóðr« af Folkeetymologien forklaret som »Tyv«, dog — synes det mig — ikke med saa god en Motivering som for Kjøvernes Vedkommende.

F. O. H. p. 108:

Uklarheden omkring SVABO's mærkelige Fugl »Jearakona«, som jeg udførligt omtaler p. 108 Fodnote 3 (se ogsaa p. 113, Fodnote 1), mener jeg at kunne hæve efter at have undersøgt det islandske Navn »jaðrakan«'s Historie. Det er MOHR (F. O. H. p. 112), der har Ret, naar han siger, at det er den islandske Kobbersneppe, *Limosa limosa islandica*, der paa Færøerne hedder »Jeara Kona«, og det er ogsaa denne Fugl, som SVABO beskriver, saaledes som jeg formodede. Selve Navnet »jaðrakan« er af keltisk Oprindelse (Endelsen -an) og er indført til Færøerne og Island, men findes derimod ikke i det øvrige Skandinavien. Det stammer uden Tvivl oprindeligt fra det gæliske »adharcán«, en Betegnelse for Viben (maaske igen en Fordrejelse af det græske *charadrius* (χαράδριός)¹. Indført til Island og Færøerne som »jaðrakan«, blev det overført som Betegnelsen paa en anden Fugl end Viben, nemlig Kobbersneppen. Dette var paa Island, hvor Viben ikke yngler, meget naturligt, og Overførsler af Navne fra en Fugl til en anden kendes ogsaa andetsteds fra (se f. Eks. ovenfor p. 73 om helsingagás). Det fremmede Navn blev opdaget af Folke-etymologien, som prøvede at give det en Forklaring; paa Island blev det til »jarðreka« (saaledes ogsaa stavet af MOHR), der betyder: den, der strejfer om paa Jorden (jarð: af Jord; reka: drive eller strejfe om), paa Færøerne til »Jearakona«, nu »jarðarkona« (Jordkone). Paa Færøerne, hvor Kobbersneppen imidlertid blot er en ustadig Trækgæst og kun to Gange vides at have ynglet, var det vanskeligt igennem Tiderne stadigt at være klar over, hvad »Jearakona« egentlig var, og Navnet blev da hæftet paa en anden »Vadefugl«, der ligesom Kobbersneppen meget ustadigt blev iagttaget paa Færøerne nemlig Vandriksen, *Rallus aquaticus*². Endnu hos MOHR træffer vi Navnet hæftet til Kobbersneppen, men MOHR var jo ogsaa kendt med Kobbersneppen fra Island og vidende om,

¹ GRØNDAL, l. c., p. 599.

² Besynderligt nok synes Vandriksens islandske Navn (»keldusvin») ogsaa at kunne blive givet til andre, lignende Fuglearter. Herom skriver FABER: »Jeder einigermassen grosse Sumpfvogel, der sich selten nach Island verirrt, z. B. *Vanellus cristatus*, *Tringa pugnax*, wird von den Isländern Kéldusvin genannt, von welchem Vogel die Eingebornen sich viele Fabeln erzählen. Daß der Kéldusvin der Isländer eigentlich *Rallus aquaticus* sey, habe ich in meinem Prodromus der isl. Ornithol. S. 31. bemerkt.« FABER, l. c., p. 321 A.

at de to Ord (»jardreka« og »Jearakona«) i Virkeligheden var det samme. Allerede i det 17. Aarhundrede (SPJELLERUP eller den ukendte Forfatter hos RESEN, jfr. ovenfor p. 87) træffer vi Usikkerhed om, hvilken Fugl Navnet gaar tilbage paa. Beskrivelsen hos RESEN maa, synes jeg, udelukke Kobbersneppen, for dennes røde, skinnende Fjerdragt kunde ikke være undgaaet Færingernes Øjne og kunde i hvert Fald ikke blive til »grøn- og blaaespættede Fiedre«, som snarere tyder hen paa Vandriksens Farvetegning. Paa den anden Side tyder Sammenligningen med »den Fugl Sprouve«, d. v. s. Smaaspovent, alligevel hen paa Kobbersneppen. Som nævnt er ogsaa SVABO uklar; gennem flere Færingers Beskrivelser er han kommet til det Resultat, at »Jearakona« er Vandriksen, idet han giver den det latinske Navn *Rallus aquaticus*, men han er paa den anden Side blevet belært om, at den »ses i Flokke«, og paa en Ekskursion har han selv set en Flok Kobbersnepper, som han — sikkert paa Grund af en tilstedeværende Færings Udsagn — kalder for »Jearakona«. Imidlertid, efter SVABO's Tid holder Uklarheden op; i det 19. Aarhundrede betyder »Jearakona« (nu stavet »jarðarkona«) eentydigt Vandriksen, og Navneforskydningen har dermed fundet endelig Sted¹.

Ved at undersøge de gamle Fuglenavne paa Færøerne træffer man ofte paa det ovenfor beskrevne Forhold, at islandske Fuglenavne paa Færøerne skifter Objekt, eller man finder, at de gamle islandske Fuglenavne, som var i Brug paa Øerne for nogle Hundrede Aar siden, nu er veget for nye færøiske; som Eksempel paa det første kan foruden »jadrakan« = »Jarðarkona« nævnes »óðinshani« som Betegnelsen for Vindroslen paa Færøerne, mens Navnet paa Island er givet til den Smalnæbbede Vandtræder, *Phalaropus lobatus*, og i denne Betydning har vundet Indpas i Danmark (men ikke i det øvrige Skandinavien). Det er jo et besynderligt Sidespring, dette Navn har foretaget paa Færøerne, men maaske skyldes det, at begge Fugle (Vandtræderen og Vindroslen) er almindelige Trækfugle paa Færøerne om Foraaret (Maj) og Efteraaret

¹ Hos LANDT (1800, *l. c.*, p. 266) beskrives en »Jæarakona« paa følgende Maade: »lidt større end en Stær, graabrun paa Ryggen og Vingerne, men blaa under Halsen og Brystet, den har lange Ben og næsten ingen Hale. Neppe har nogen seet den flyve, men den løber som en Rotte i smaa Render, som Vandet har skaaret ned i Mulden, etc.« Denne Beskrivelse lader jo ingen Tvivl mulig om, at det drejer sig om Vandriksen.

(September). Paa Færøerne er den Smalnæbbede Vandtræder kendt under Navnet »hálsareyði«¹, paa Island hedder Vindroslen »skógarþróstur«.

Islændernes Navn paa Søkongen, *Alle alle*, er »hattyrðill«. Dette Navn findes vist slet ikke paa Færøerne som Betegnelse for Søkongen, men paa de vestlige Øer kan man høre den Lille Stormsvale, *Hydrobates pelagicus*, benævnt saaledes. De eneste Steder jeg har truffet Ordet er hos SVABO (p. 6), hvor det staves »hattiril«. SVABO var født paa Vaagø, og hans færøiske Sprog var nærmest Vaagødialekt, saa det maa anses for det sandsynligste, at Ordet brugtes der lokalt som Navn paa den Lille Stormsvale. Det andet Sted, jeg har truffet Navnet, er i en Liste over Myggenæs' Fugle indsendt af SAMUEL JOHANNES JOENSEN og ABRAHAM ABRAHAMSEN til KNUD ANDERSEN². Her staves det ogsaa »hattiril« og betegner den Lille Stormsvale. Altsaa paa de to vestligste Øer (Myggenæs og Vaagø) har Stormsvalen baaret Navnet »hattiril« (*rectius* »havtyrðil«), der oprindeligt maa have været en Betegnelse paa Søkongen, idet det paa Island stadig er det almindeligt brugte Navn paa denne Fugl. I MATRAS' & JACOBSEN'S færøiske Ordbog³ staar baade »hattiril« og »havtyrðil« som et Synonym til »drunnhvíti« = den Lille Stormsvale, *Hydrobates pelagicus*⁴. Her kan igen nævnes Knortegaasens Navn

¹ I en Liste over Myggenæs' Fugle, som er tilsendt KNUD ANDERSEN, opfører denne en »óðinshani« som »*Phalaropus hyperboreus*« paa Grund af følgende Beskrivelse: »Sort med brunrødt Bryst, Størrelse som Stæren« (Vid. Medd. nat. For., 1898, p. 427). Denne Beskrivelse tyder efter min Mening snarere hen paa Vindroslen end paa Vandtræderen; dette vilde jo ogsaa være det naturligste, da »óðinshani« er Vindroslens gængse Navn paa Færøerne, og i hvert Fald er der ingen Grund til at antage, at Myggenæsbeboerne har kaldt Vandtræderen for »óðinshani«.

SPJELLERUP (hos RESEN) har Navnet »Graae Drossel«, men det er vist blot hans egen danske Betegnelse paa Fuglen, ikke noget Navn, der har været almindelig paa Færøerne; Fuglevisen har jo allerede »Eúinsheáni«.

² K. ANDERSEN, 1898, *l. c.*, p. 425.

³ *l. c.*, p. 139.

⁴ Grunden til at den Lille Stormsvale paa Myggenæs er blevet betegnet med Søkongens Navn kan muligvis søges i Færingernes Overtro. Som nævnt ovenfor (p. 69) blev Stormsvalen i gamle Dage paa Fuglø kaldet »Báruarfarta«, hvilket er et Navn for Søkongen, som det er paavist ovenfor. Denne bevidst forkerte Benævnelse foretog Færingerne af overtroiske Grunde. Muligvis har det samme været Tilfældet paa Myggenæs: Stormsvalen blev betegnet med et andet af Søkongens Navne, »hattiril«, en Benævnelse som saa er blevet hængende ved Fuglen som dennes virkelige Navn.

(helsingagás; jfr. ovenfor p. 73); blot er det her Islænderne, der har overført Navnet paa en anden Art end den oprindelige.

Af forsvundne islandske Navne kan jeg nævne »Imbrim« = det islandske »himbrimi«, der jo er Islommens almindelige Navn paa Færøerne i det 17. og 18. Aarhundrede; nu hedder den »havgás«. Betegnelsen »Stokk-and« for Graaand hos RESEN er enten den gamle Form paa Færøerne indført fra Island (»stokkönd«) eller en Danicisme (jfr. »Graaedrossel« ovenfor), idet Navnet »Stokand« jo fra Island senere har bredt sig til Danmark, Norge og Tyskland. Da imidlertid baade LANDT og FABER angiver Navnet »Stokaandt« som færøisk, maa det betyde, at denne Benævnelse har været brugt paa Færøerne, i hvert Fald indtil Begyndelsen af det 19. Aarhundrede. LANDT har ogsaa Navnet »vildt Dunna« (nu »vill-dunna«), som er det Navn Stokanden nu gaar under paa Øerne. Et Fingerpeg giver ogsaa de følgende Eksempler, som dog er mere usikre. DEBES' Navn for Dværgfalken »Spurre-Høger« er maaske ikke det samme som Spurvehøgen, men betyder en Falk, opstaaet af det gammel-islandske »haukr« (engelsk hawk) en Falk; nu hedder Dværgfalken baade paa Island og Færøerne »smirill« (»smyril«). RESEN har Benævnelsen »Fiske Mave« (i det latinske Haandskrift »Fiskemafve«) for »fiskimási« (Sølvmaagen, *Larus argentatus*); det er maaske det islandske »máfr«, der endnu hørtes dengang.

Færøerne har mange dem særegne Fuglenavne, der intet andet Sted træffes (svarthálsa, hálsareyði, drunnhvíti, fulkobbí o. a.), og enkelte har endog fra Færøerne bredt sig ud til andre Lande. Det bekendteste (og eneste sikre) er »skúvur«, der som *Skua* er blevet Navnet paa Storkjoven i flere Lande (se F. O. H., p. 89)¹.

Mere usikkert er det at antage, at Ordet Lomvie er af færøisk Oprindelse (fra »lomvigi«). Det er selvfølgelig af samme Rod som det norsk-islandske »langvía«, men er maaske under

¹ Naar GRØNDAL om dette Navn skriver: »der Name »skua«, der bei Einigen als norwegisch gelten soll, ist nur der von den Naturforschern veränderte Name (nemlig det islandske »skúmr«) und ist dem Volke unbekannt.« (l. c., p. 606), saa er dette ikke rigtigt. Paa Færøerne har Navnet Skua (»skúvur«) altid været kendt som Betegnelsen paa denne Fugl, og Øen Skuo, der saa langt tilbage det vides har baaret dette Navn, er opkaldt efter Fuglen (CLAUSSØN har endnu Formen Skoufføi (p. 147)). I den øvrige Verden er Navnet derimod indført »kunstigt«, d. v. s. gennem Litteraturen (først af HØJER).

Paavirkning af Navnet Lom (»lómur«) paa Færøerne blevet til »lomvigi«. Denne Form findes ikke paa Island, og i Norge træffer man begge Former (Lomvi, Langvi, Langve; SCHAANNING, 1916, *l. c.*, p. 288). Det er selvfølgelig muligt, at Navnet Lomvie hidrører fra Norge, blot er det i saa Fald mærkeligt, at den oprindelige Form »langvía« komplet mangler paa Færøerne. En af de første Gange det omtales i norsk Litteratur er hos PONTOPPIDAN, der siger følgende¹: »Langivie, Lomgivie eller Lomvifvie, thi Navnene paa denne og flere Fugle findes efter Stederne og Udtalen meget adskillige.« I den første rigtige norske Fugleliste² er den kun omtalt som »Lomvie«. Desværre omtales Lomvien overhovedet ikke af SCHÖNNEBÖL 1591, thi hvis allerede han havde haft Formen »Lomvie«, kunde der næppe være Tale om færøisk Indflydelse.

Det færøiske Navn paa Isstormfuglen, *Fulmarus glacialis*, »havhestur«, der udenfor Færøerne kun træffes i Norge (»Havhest«), er sikkert fra dette Land indført til Færøerne. Omkring Aar 1600 kaldtes den baade paa Færøerne (HØJER, 1604) og i Norge (SCHÖNNEBÖL, 1591) for Havhesten. Da den dengang ikke yngede i noget af de to Lande, er det det sandsynligste at antage, at norske Søfolk eller Fiskere, der fra Atlanterhavet eller den nordlige Nordsø kendte Fuglen, bragte Navnet til Færøerne. Paa Island hedder den »fýll«, og Betegnelsen »Havhest« kendes ikke derfra. For øvrigt har Færingerne i de sidste Aar (fra ca. 1920) forladt Navnet »havhestur« og kalder nu i Reglen Isstormfuglen for »náti« eller »náta«.

Ejendommelig er Motiveringen til Navnet »Havhest«. Ovenfor er omtalt HØJER's egen Forklaring til hans »Pegasus«, nemlig at Betegnelsen Hest skulde alludere til Stormfuglens Løb eller Flugt henover Bølgerne. SCHÖNNEBÖL giver følgende Forklaring: »Oven paa Næbet, hart hos deres Øiesteen, ere to store Huller, ligesom Næseborerne hos en Hest, og det skal være dens Næseborer.«³ PONTOPPIDAN's Forklaring er igen helt anderledes: »Den snorker som en Hest naar den pruster, hvoraf den har sit Navn.«⁴ I ARREBO's bekendte Værk »Hexa-

¹ PONTOPPIDAN, 1753, *l. c.*, Vol. II, p. 135.

² H. RASCH: Fortegnelse og Bemærkninger over de i Norge forekommende Fugle. Nyt Magazin for Naturvidenskaberne, 1838, p. 385.

³ *l. c.*, p. 475.

⁴ *l. c.*, Vol. II, p. 123.

ëmeron« (skrevet ca. 1630; udgivet 1661) træffer man den samme Forklaring som hos PONTOPPIDAN; muligvis har denne den fra ham. ARREBO siger (p. 208): »Hafhæsten findis der, af underlig Natuure, en liden graa-klæd Fugl med Næseborre stoore, paa rygged mage-næb, hvor af hand Røsten skicker som Hæsten snorkende, naar hannem Løbskhed sticker.« Det er selvfølgelig umuligt nu at afgøre, hvilken Forklaring der er den rette, og hvilken der skyldes en senere Tids Trang til at forklare en allerede eksisterende Benævnelse.

RINGDROSLEN, *TURDUS T. TORQUATUS* L.,
SOM DANSK YNGLEFUGL
(SAMT BEMÆRKNINGER OM VANDREFALK)

AF

BERNT LØPPENTHIN

Ved et rent Tilfælde lykkedes det Forf. 30. Maj 1935 at konstatere Ringdroslen som Ynglefugl paa Bornholm. Jeg havde kun denne ene Dag (Kristi Himmelfartsdag) til min Raadighed og havde tænkt udelukkende at anvende den til Besøg paa Ynglepladser for Vandrefalk, *Falco peregrinus*. Straks efter Ankomsten til Rønne tog jeg til Aakirkeby, hvor Dr. EDG. MADSEN, hvem jeg skylder megen Tak for Interesse og Hjælp, ventede mig, og ved 9-Tiden startede vi med Ekkodalen som Maal. Ifølge en Notits i »Bornholms Tidende« af 29. Maj 1935 skulde en Vandrefalk p. t. ruge paa 4 Æg. Ud-sagn fra anden Side tydede ogsaa paa, at Falkene var der og var noget sent paa Færde i 1935, men da vi naede Ekkodalen saa vi hverken Vandrefalke eller Æg; en af Redepladserne kunde imidlertid nok se ud til at have været benyttet 1935, da der aabenbart var skrabet en Redeskaal og enkelte friske Dun laa rundt omkring paa Klippeafsatsen. De overkalkede Steder paa Klippen, Vandrefalkenes faste Hvilepladser, vidnede ogsaa om, at 1 eller 2 Fugle holdt til paa Stedet eller havde været der for ganske nylig.

Da efter Sigende et Par Vandrefalke skulde have holdt til ved Johns Kapel i 1934, tog vi dertil om Eftermiddagen. Efter